

GAMİD MAMEDTAGI OĞLU ARASLI*

A. MİRAHMEDOV

(Doğumunun 70.yılına ithaf olunur)

23 Şubat, 1979'da ünlü Sovyet dilbilimcisi, Azerbaycan İlimler Akademisi akademisyeni, Azerbaycan SSC ve Özbek SSC ilmine üstün derecede emeği geçen filolog, Prof. Dr. Gamid Mamedtagi oğlu Araslı 70 yaşına girdi.

G.M. Araslı 1909'da Gyance (sonraki adıyla Kirovabad) şehrinde doğdu. İlk öğrenimini medresede tamamladı. Sonra 1926'da Nabiagaı Köyü'nde orta öğrenimini tamamladı. Mezuniyeti sonrasında tayin edildiği Giyancı Öğretmen Okulu'nda Okul Müdürü olarak çalıştı. Genç öğretmen toplum hayatına aktif bir şekilde katıldı, köy komsomol meclisi sekreteri ve yerel yönetimde encümen azası olarak seçildi. 1927 yılında ilk yedi senelik Gyance Okulunda müdürlük yaptı. Ondan sonra G.M. Araslı Azerbaycan folkloru ve edebiyatı ile ilgilenmeye başladı. O irticalen (doğaçlama) söylenen halk-poetik/şiiri eserlerinin numunelerini, özellikle âşık şiiri eserlerini toplamaya başladı. 1928 yılında "Kızıl Gyanca" dergisine "devrim" duygusunu, vatana ve onun doğal güzelliğine karşı sevgiyi çağrıştıran şiirleri yayımlandı.

1930'da "V.İ. Lenin Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü'nün Fen-Edebiyat ve Tarih Bölümünde Başkan Yardımcısı, daha sonra da SSCB İlimler Akademisi'nin Azerbaycan şubesindeki kütüphanenin Şarkiyat Bölümü Müdürü olarak kendini ilmi pedagojik çalışmalara adanmıştır.

Ülkenin çok tecrübeli dilbilimcilerinden biri olarak G.M. Araslı orta öğretim okullarına ders kitapları ve yardımcı kitaplar hazırlamada, yüksek öğretim kurumları programlarını oluşturmada büyük katkıda bulunur, üniversitede dersler anlatır. F. Koçarlin, S. Mümbaz gibi ünlü şahısların çalışmalarını devam ettirerek G.M. Araslı bu yıllarda Azerbaycan Ortaçağ Edebiyat Tarihi kitabı üzerinde çalışmıştır.

1936 yılından itibaren SSCB Yazarlar Birliği üyesi olan G.M. Araslı Azerbaycan klasik mirası sahasındaki yazılarını yaygınlaştırmaya büyük önem vererek çağdaş eleştiri ve edebiyata girişin temel meselelerini çözmeye de katkıda bulunmuştur.

1943 yılında G.M. Araslı Doçentlik, 1955'te ise Profesörlük tezini savunur. 1958'den itibaren akademi üyesi, 1968'de ise Azerbaycan SSC İlimler Akademisyeni (akademik) olur. G.M. Araslı Türk Dilbilimi araştırmacıları topluluğunun saygıdeğer bir üyesidir.

1930 ilâ 1950'li yıllar arası bilim adamının çalışmalarında çok verimli dönemdir. G.M. Araslı'nın ilmî ilgi alanı bu dönemde özellikle Azerbaycan Edebiyatına girişin araştırılmamış veya az araştırılmış meseleleri üzerinde toplanır. Zengin tarih ve edebiyat kaynaklarını derin bir şekilde araştırarak ve sistemleştirerek millî folklor ile ilgili Azerbaycan klasiklerinin hayatı, faaliyetleri ve araştırmaları hakkında birkaç monografik eserler yazar.

G.M. Araslı 1943-1944 yıllarında yayınlanan "Azerbaycan Edebiyatı Tarihi" adlı iki ciltli kitabının önde gelen yazarlarından biridir. G.M. Araslı'nın ünlü Azerbaycan şairi ve düşünürü Nizami Gencevî hakkında araştırmalarını: Nizami'nin eserlerinin

---

* *Sovyetkaya Turkologiya Dergisi*, sayı 1, sayfa 106-108, Bakü, 1979.

önceden aydınlatılmamış birçok tarafını açıklığa kavuşturduğu çalışması “Şairin Hayatı” adındaki orijinal biyografi denemesini özellikle belirtmek gerekir.

G.M. Araslı'nın klasik edebiyata adanmış özet ve denemelerinin yanında “XVII-XVIII Asır Azerbaycan Edebiyatı Tarihi” monografisi ileri ilmî çevreler tarafından takdir edilmiştir. “Köroğlu Destanı”, “Şah İsmail” romantik aşk destanı, “Aşık Garib”, “Kerem ile Aslı” gibi sözlü halk sanatının ünlü eserleri hakkında bölüm ve kısımlar çokça yer alır. Muhammed Amani, Kadı Burhaneddin, Fadar Kışveri ve bunun gibi ana dilinde kendi eserlerini yazan XIV-XVI. yüzyıllardaki Azerbaycan Edebiyatının yetenekli şahsiyetleri, hayatları, sanatları, ülkenin bilim adamları için sonradan derin ve özel araştırmaların konusu olmuştur.

Azerbaycan edebiyatının hümanist ve demokratik adaletlerinin analizi, ve bu edebiyatın genel kültürel fonu gelişimindeki yolun açılması bu halkın ruhsal yaşamının geniş kapsamı, edebiyat ile müzik, resim sanatı, felsefe, pedagoji, kitap ve kütüphane çalışmaları gibi halk varlığının entelektüel ve estetik yönleri arasındaki iç ilişkilerin göstergesini (G.M. Araslı'nın) de içeren (çalışmalar) M. Araslı'nın edebiyat çalışmalarındaki önemli özelliklerdir. Bahsedilen faktografik bilgilerin fevkalade zenginliği halkın sanatsal düşüncesinin, gelişmesinin kurallara uygunluğu ve her şeyden önce Azerbaycan Edebiyatı konusunda yeni, cesur genelleştirme imkânını sağlıyor. Boşu boşuna, G.M. Araslı'nın en iyi çalışmaları, sadece dilcilerin değil Azerbaycan'ın tarih, felsefe, sanat, dil ve kütüphanecilik araştırmaları için de çok önemli kaynak olmamıştır.

Bilim adamının neredeyse bütün ilmî araştırma faaliyetlerinin esası olarak Mehmed Fuzûlî'nin hayatı ve sanatının araştırılmasıdır. “Ünlü Azerbaycan Şairi Fuzûlî” monografisi yıllarca, büyük bir titizlikle yapılan araştırmaların meyvesidir. Burada yazar çoğunlukla ilmî yöntemler kullanarak ilk kaynakların temelinde şairin yaratıcılığını, araştırma tarihini, onun yaşadığı devri, özgeçmişini, sanat çevresini aydınlatır.

G.M. Araslı Azerbaycan folklor mirasının hem araştırılmasında hem de yayıncılık alanında da önemli bir kişidir. Daha 1938'de ünlü “Kitabu-Dede Korkut” destanı hazır olmuştur. 1950'de bunun dışında G.M. Araslı M.Tahmasib ile birlikte önceleri Akademik V.V. Bartold tarafından yapılan destanın Rusça çevirisini yayınlamak için hazırlamışlardır. Azerbaycan Aşıklık sanatının uzun yıllar araştırmalarından ve onların çok sayıdaki redaksiyonu ve yayınından sonra G.M. Araslı “Azerbaycan Aşık Şiirleri” monografisi yazar.

Bilim adamı millî edebiyatların birbirini etkileme ve münasebeti sorunlarının araştırılmasında da büyük katkıda bulunmuştur. Uzak Doğu ve SSCB halklarının edebiyatları ile Azerbaycan Edebiyatı arasındaki ilişkiler hakkında kıymetli eserler onun kaleminden çıkmıştır. O, “Alişir Nevâyi ve Azerbaycan Edebiyatı”, “Gülşehri Nizamî Gencevî”, “Fikret ve Azerbaycan Edebiyatı”, “Sayat Nova ve Azerbaycan Edebiyatı” gibi derin anlamlı zengin muhtevalı makalelerin yazarıdır.

G.M. Araslı, ülkedeki en önemli bilim adamlarından birisidir. Çeşitli yıllarda bilim sekreteri (1939-1941), ilmî araştırmalar dalında müdür yardımcısı (1945) ve müdürü (1960-1968) olduğunda Nizamî Azerbaycan Edebiyatı Müzesi'nin oluşması için çok emek vermiştir. 1954'de onun himayesinde Nizami Edebiyat Enstitüsü'nde Türkoloji Bölümü açılır. 1966 yılından itibaren G.M. Araslı Azerbaycan SSC İlimler Akademisinin, Yakın Doğu ve Doğu Halkları Enstitüsü'nün Bölüm Başkanı, 1969 yılından bugüne kadar bu adı geçen Enstitüsü'nün müdürüdür. 20 yıl civarında S.M. Kirov Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin Yakın Doğu Edebiyatı Bölümünü yönetmiştir. (1944-1962) G.M. Araslı'nın ilmî kadroları hazırlama alanında da verimli işler yapmıştır. Onun öğrenci ve taraftarlarının arasından Azerbaycan dilbilimine giriş, Türkoloji, şarkiyat meseleleri üzerinde çalışkan on doktora öğrencisi ve bilim doktorları vardır.

Azerbaycan Edebiyatının ünlü tekstologu Nizamî, Fuzuli, Vagifa, Saiba Tebrizi, M.F. Ahundova v.b. klasiklerinin birçok sayıdaki kitaplarının yorumcusu ve kurucusu G.M. Araslı Azerbaycan tekstolojisinin gelişme meselelerine büyük önem verir.

Filoloji ilmini geliştirme ve ilmi kadroları hazırlama alanında üstün gayreti nedeniyle G.M. Araslı “Kızıl Bayrak” madalyası ve SSCB’nin başka madalyalarıyla ödüllendirilmiştir.

Bilim adamının 50.yaşı yine “Nizamî Gencevî ve Doğu Edebiyatı monografik eserini bitirdiği zamana denk geliyor. Bu eserde Nizamî Gencevî’nin eserlerinin ve Azerbaycan Komünist Partisi’nin Merkezî Komitesi kararına uygun olarak bilime büyük katkı sağlayacağı düşünülüyor.

Sözlerime son verirken yaş günü kutlaması vesilesi ile ona çok yönlü ilmî çalışmalarında yeni başarılarla ulaşmasını ve sağlıklı olmasını temenni ediyoruz

Çeviren: Rahat MACİTOVA